

Милован Р. ТРБОЈЕВИЋ*

Универзитет Едуконс, Факултет за студије безбедности;
Академија за националну безбедност

Бранислав М. СВИРЧЕВИЋ**

Универзитет Едуконс, Факултет за студије безбедности

БЕЗБЕДНОСНА ДИЛЕМА И СПОЉНА ПОЛИТИКА ЗЕМАЉА ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ У КОНТЕКСТУ УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ

Апстракт: Стабилност курса унутрашње и спољне политике директно зависи од унутрашње, регионалне, па и глобалне безбедности. Успостављање јасног спољно-политичког правца захтева дугорочна/стратешка партнерства, извесне и позитивне безбедносно-политичке прилике у окружењу, што је посебно отежано у динамичном геополитичком окружењу какав је простор Источне Европе. Честа промена спољно-политичких праваца држава Источне Европе резултат је сукоба међусобно искључивих геостратешких интереса и претензија у различитим историјско-политичким контекстима, што је често водило кризним, па и конфликтним моментима. Неповољне безбедносне прилике на простору Источне Европе које су условљене актуелним сукобом у Украјини подстакли су безбедносну дилему, чији су ефекти убрзо забележени у свим друштвеним областима. Имајући то у виду, предмет овог рада је истраживање и критичка анализа безбедносне дилеме као фактора спољно-политичког деловања у контексту украјинског конфликта која обухвата, како дугорочне/стратешке, тако и краткорочне правце, те регионалне и глобалне политичке циљеве земаља Источне Европе. Из предмета анализе изузете су земље Источне Европе које су непосредне учеснице Украјинског сукоба: Руска Федерација и Украјина, а фокус ће бити на процени спољно-политичких праваца деловања земаља поменути регије.

Кључне речи: безбедносна дилема, спољна политика, конфликт, Украјина, Руска Федерација, Источна Европа.

УВОД

Научно релевантни облици интеракција држава могу се перципирати кроз два модела: модел конфронтације и модел сарадње. Конвергенција и дивергенција различитих интереса јесте *conditio sine qua non* међудржавних односа, што је условљавало да се у различитим међународним околностима, а адекватно политичко-безбедносним ситуацијама креира и спроводи конфликтна или кооперативна спољна

* Ванредни професор, ORCID 0000-0003-3360-6730, trbojevicmilovan1@gmail.com

** Докторанд, ORCID 0000-0003-2449-3228, svircevic1995@gmail.com

политика. Такође, међународни односи некада могу бити обележени неутралним статусом и индиферентном политиком држава, што нема значајнијих рефлексија на глобалну и регионалну констелацију снага. У различитим географским регијама међудржавни односи могу се евалуирати као мање или више динамични, без обзира да ли је чешће присутан модел конфронтације или модел сарадње. Интензивнија и динамичнија геопросторна регија последица је присуства бројнијих и сложенијих међусобно координисаних или конфронтираних циљева и интенција. Поменути динамизам посебно је изражен у регији која у геополитичком речнику носи назив срце Европе и где су геополитичке и геостратешке претензије кроз историју биле најизраженије, а то је Источна Европа. Сходно томе, перманентно се поставља питање успостављања и очувања безбедности и дефинисања међународног стратешког опредељења држава Источне Европе.

Међу земљама које су предмет анализе Белорусија и Молдавија се налазе изван евроатлантских оквира. Белорусија је у геостратешком смислу у изузетно неповољном безбедносном и спољнополитичком окружењу, због чега је њено војно партнерство са Руском Федерацијом (РФ) уједно и питање очување националне безбедности. Молдавија, као држава ван војно-политичких међународних савеза, има незавидну ситуацију, јер лишена стратешког партнерства са лидером источног или западног пола, може, по узору на Украјину, да се нађе на тачки њиховог интересног сукобљавања. Државе Источне Европе, које су заузеле атлантистички стратешки спољно-политички правац, своју безбедност од спољних и унутрашњих војних и невојних претњи остварују првенствено ослањајући се на механизме, снаге и системе које произилазе из чланства у Организацији северноатланског споразума (НАТО). Овај концепт Сарадње у безбедности показао се, за сада, као веома делотворна стратегија појединачног и колективног одвраћања многих облика и носиоца угрожавања, а посебно војних претњи споља. Међутим, анализа и валидизација чињеница из периода наког Хладног рата и успостављања униполарности, када су се остварили услови за евроатлантску експанзију на земље Источне Европе, упућују на закључак да поменути концепт Сарадње у безбедности није био тестиран у озбиљнијим међународним кризама и конфликтима какав је сукоб у Украјини. Узимајући у обзир озбиљност и потенцијал актуелне претње, отвара се дилема, да ли ће статус „НАТО чланица“ пружити довољно сигурности да се задржи успостављени евроатлантски курс или нас, сада већ *de facto* глобална криза, води у ревивализам неповерења и афирмацију претпоставке да је овај концепт сарадње у безбедности искључиво у служби њеног главног провајдера (САД).

ГЕОПРОСТОРНО И ГЕОСТРАТЕШКО ДЕФИНИСАЊЕ ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Источна Европа је специфична по бројним карактеристикама, али оно што је најупечатљивије за овај део Европе јесте: географска позиционираност, геополитички значај, стратешко политичко опредељење и енергетски потенцијал.

У погледу *географске позиционираности*, Источна Европа обухвата територију од Средње и Северне Европе на западу до Урала, где се налази граница Европе

према Азији на истоку. На северу се простире до Баренцовог мора, а јужну границу чине Црно море, Кавказ и Каспијско језеро. Територијална предност огледа се у томе што регија обухвата готово половину Европског континента (Shtreber 2013), а у политичко-историјском контексту реч је о групи земаља које су у периоду Хладног рата или биле у саставу СССР-а¹ или у сфери њеног утицаја као чланице Варшавског уговора². То је највећа европска регија, са површином од око 5,5 милиона км², где је рељеф изузетно повољан и једноличан, а највећи део заузима Источноевропска низија, због чега је источна Европа одувек привлачила пажњу великих сила. Постоје бројне дилеме, које државе све припадају овој регији. Међутим, према Одсеку за статистику, Одељења за економска и социјална питања Организације уједињених нација, Источну Европу чине следеће земље: Белорусија, Бугарска, Чешка, Мађарска, Пољска, Молдавија, Румунија, Руска Федерација, Словачка и Украјина.³ Већина од наведених земаља, изузев Руске Федерације, Белорусије, Молдавије и Украјине налази се у саставу НАТО-а.

Геополитички значај Источне Европе, најбоље се огледа у најпознатијој Макинדרовој тези: ко влада Источном Европом, влада пределом срца (Heartland); ко влада пределом срца, командује Светским острвом, а ко командује Светским острвом влада светом (Mackinder 2004: 298-321). Владати светским острвом значи командовати светом, а већ из дефиниције овог острва нам је у највећој мери јасно зашто је то тако. Светско острво обухвата евроазијску копнену масу и њен афрички продужетак, што по величини територије, природним ресурсима којима располаже, као и по броју становника значајно надилази остатак света (Трапара 2014: 1155-1156). Такође, на простору светског острва обавља се највећи део од укупне глобалне производње, а постоје и озбиљне процене да ће ова територија постати и центар светске војне моћи.

Из анализе *стратешких сивољно-геополитичких одређења*, можемо да закључимо да је ова регија изузетно поларизована. Већина земаља Источне Европе чланице су НАТО-а: Бугарска, Румунија, Словачка, Чешка, Пољска, Мађарска, док се Руска Федерација и Белорусија налазе у саставу Организације Уговора о колективној безбедности (ОДКБ), а Украјина и Молдавија нису део ниједног војно-политичког савеза. Постоје бројна компатибилна мишљења, која полазе од претпоставке да је кључни фактор избијања сукоба у Украјини управо намера супротстављених полова да произведу Украјину у своју чланицу (НАТО и ЕУ), односно да очувају барем њен неутрални статус (РФ и ОДКБ).

Што се тиче *енергетској геополитики*, најбогатија земља у том смислу свакако је Руска Федерација на чији се гас и нафту земље Источне Европе традиционално ослањају. Проблем који је за евроатлантске земље Источне Европе наступио поводом конфликта у Украјини јесте тешко прилагођавање и навикавање на санкције које је Запад увео Руској Федерацији. Првенствено, реч је о немогућности енергетске диверсификације, услед убрзаног повлачење руског гаса, јер то захтева брзо повећање инвестиција у чисту енергију и обновљиве изворе, што је озбиљан изазов

1 Руска Федерација, Белорусија, Украјина и Молдавија.

2 Бугарска, Румунија, Пољска, Мађарска, Чехословачка, Демократска Република Немачка

3 <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/#geo-regions>

за поменуте земље. Такође, најважнији савезници атлантистичких земаља регије нису у могућности да понуде алтернативне изворе, као и континуирано снабдевање из сигурних праваца по веома повољним ценама, због чега је уследило преиспитивање политике увођења санкција РФ, а све ради поновног успостављања и очувања националне безбедности.

БЕЗБЕДНОСНА ДИЛЕМА-ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА

Безбедносна дилема може да се дефинише као теоријски концепт и као пракса. Безбедносна дилема као пракса је старија и датира још од првих људских заједница, која је касније пренета и на политички организована друштва – државе. Као теоријски концепт развија се у окриву теорије реализма средином 20. века, чији је идејни и појмовни творац Џон Херц (Herz 1950: 157-180), док је логику безбедносне дилеме први пут описао Херберт Батерфилд. Иако се чини да се логика посебно добро уклапа у безбедносно такмичење између Сједињених Држава и Совјетског Савеза током Хладног рата, заговорници овог појма га не виде као везан за одређено историјско доба, већ пре одражава суштински трагичну природу међународног живота (Wivel 2011: 2390).

Реализам заузима бихевиористички приступ и темељи се на тези да је воља за моћи укорењена у исквареној људској природи, те да се због тога државе ангажују у борбама како би повећале своју моћ. Акумулација моћи једнако је битна, без обзира да ли се радило о увећању индивидуалне или је реч о увећању политички институционализоване моћи (власти). Конкретније, безбедносна дилему рађа приступ држава у међународним односима који се темељи на теорији офанзивног структуралног реализма, која пропагира максимизацију моћи. Са друге стране, алтернативни реалистички концепт познатији као дефанзивни структурални реализам, противи се увећању моћи као механизму постизања безбедности. Према офанзивном концепту, држава треба да увеличава своју моћ до оне мере колико је то могуће (Вилијамс 2012: 61-64).

Увећање војне моћи и реализација националних интереса супарничке државе сматрани су непосредном претњом по сопствене вредности, интересе и безбедност. Стање које се укратко може описати старом максимумом: „најбољи мир је припрема за вођење рата“, изродило је тзв. безбедносна и одбрамбена дилему (Мијалковић 2018: 45). Поменуте дилеме резултат су неуређеног и анархичног међународног поретка, где не постоји легитиман монопол принуде, то јест не постоји суверена глобална власт, због чега државе морају да штите своју безбедност, између осталог и кроз максимизирање сопствених конвенционалних и неконвенционалних механизма моћи. Међутим, многе акције предузете у постизању тог циља – као што су набавка оружја и развој нових војних технологија – нужно ће умањити безбедност других држава, јер државе не могу да знају да ли ће наоружана држава искористити повећане сопствене војне способности за напад у будућности. Из тог разлога, они ће или изабрати да повећају сопствене војне капацитете како би поново успоставили равнотежу снага или ће покренути превентивни напад како би спречили да држава са наоружањем уопште поремети равнотежу.

Постоје теоретичари који тврде да је безбедносна дилема ирелевантна и да су државе које желе да прошире своју моћ на рачун других најважнији извор војних сукоба (Wivel 2011: 2389-2391).

Насупрот томе, Херберт Батерфилд тврди да безбедносна дилема може да наведе државе на рат иако можда не желе да нанесу штету једна другој (Shiping 2009: 587-601). Џон Херц, који је створио термин „безбедносна дилема“, сматра да групе и појединци који живе једни поред других, а да нису организовани у више јединство, морају бити забринуте за своју безбедност од напада, подвргавања, доминације, или уништења од стране других група и појединаца. Настојећи да стекну сигурност од таквих напада, они су вођени да стичу све више и више моћи како би избегли ефекте моћи других. Ово, заузврат, чини друге несигурнијима и приморава их да се припреме за најгоре. Будући да се ниједна држава никада не може осећати потпуно безбедном у таквом свету конкурентских јединица, долази до надметања у моћи и зачарани круг безбедности и акумулације моћи је укључен (Shiping 2009: 591). Цервис је на различитим местима дефинисао безбедносну дилему на следећи начин: „ове ненамерне и нежељене последице акција које су имале за циљ да буду дефанзивне... којима држава покушава да повећа своју безбедност смањују безбедност других“, и где „добитак једне државе у безбедности често ненамерно угрожава друге (Shiping 2009: 591-592). Дакле, према наведеним ауторима, безбедносна дилема није ствар избора, него ствар нужде, која постаје већа утолико, колико је моћнија сила која држави прети.

УТИЦАЈ БЕЗБЕДНОСНЕ ДИЛЕМЕ НА ФОРМИРАЊЕ СПОЉНО-ПОЛИТИЧКИХ ПРАВАЦА

Држава може да предузме различите потезе и да донесе различите одлуке везано за сопствену безбедност. На почетку, у стратегијском смислу државе бирају између две стратегије: кооперација или наоружавање. Ако обе државе изаберу кооперацију, резултат је економичнија војна равнотежа. Ако обе државе изаберу наоружавање, у економском смислу обе губе, јер се равнотежа одржава по веома високој цени. Коначно, ако се једна држава наоружава, а друга не, држава која се наоружава има стратешку предност, а држава која бира да се не наоружава запада у војно неповољан положај. Такође, у случају да држава због осећаја смањене безбедности одлучи да набави или произведе више оружја као одговор на већ покренуто наоружавање свог противника, она истог ставља у позицију смањене безбедности у којој се сама налазила, чиме се покреће спирални процес. Управо у покушају да се побегне од безбедносне дилеме државе наилазе на дилему затвореника (Seltzer 2019: 5-6). Нејасно је одређено на који начин ће се понашати држава у случаја када њен такмац који повећава своје конвенционално наоружање поседује и нуклеарне потенцијале. У таквој ситуацији одговорити простим увећањем конвенционалног наоружања нема значајнијих ефеката, а таква трка у наоружању је у старту изгубљена, док са друге стране захтева огромна материјално-финансијска улагања, за која је извесно да су узалуд потрошена. Стога, државе, које се суочавају са таквим непријатељем, неће изабрати стратегију наоружавања и директног супростављања, него ће настојати да кроз војно-политичке савезе и интеграције у међународне

организације тог типа постигну ефекат појединачног и колективног одвраћања. Ова стратегија примењена је и од стране земаља Источне Европе, које су улазак у дирекну трку у наоружању са супериорнијим противником, покушале да избегну кроз спољнополитичку интеграцију у међународне организације чији најважнији провајдери могу да им буду гарант нуклеарног одвраћања. Међународна интеграција није крај безбедносне дилеме, јер се често у тим околностима активира питање и безбедносне дилеме коју покрећу међународне организације, чиме је преносе и на своје чланице. Примера ради, постоје политичко-декларативни акти и добро осмишљена и широко пласирана реторика да је НАТО чисто одбрамбени савез, те да не постоје агресивни (офанзивни) планови према другим државама или међународним организацијама. Са друге стране, извесна је реперкусија поменутих аргумената у политичко-безбедносној перцепцији Русије и њених савезника, поготово када се узме у обзир експанзивна политика и динамика увећања моћи од стране НАТО.

БЕЗБЕДНОСНА ДИЛЕМА И СПОЉНА ПОЛИТИКА ЗЕМАЉА ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ У КОНТЕКСТУ СУКОБА У УКРАЈИНИ

Државе Источне Европе које су дефинисане као предмет анализе могу се поделити у три групе: 1. евроатлантска група држава, 2. источно-православна, 3. формално неутрална. Евроатлантску групу држава чине Пољска, Мађарска, Чешка, Словачка, Румунија и Бугарска. Источно-православни део чини Белорусија уз Руску Федерацију, док су Молдавија и Украјина формално неутралне државе. Са друге стране, државе евроатлантске групе, у погледу доследности политике ЕУ и НАТО према сукобу у Украјини, могу се поделити у три категорије: 1. већински доследне: Пољска и Чешка, 2. већински недоследне: Словачка и Мађарска, 3. декларативно доследне: Бугарска и Румунија.

Белорусија је једина земља Источне Европа која није мењала свој спољнополитички курс, те је остала оријентисана према традиционалном савезнику – Руској Федерацији. Извор безбедносне дилеме у случају Белорусије јесте увећавање војних и офанзивних потенцијала евроатлантских држава. Она националну безбедност од спољног војног угрожавања штити сопственим националним снагама и капацитетима, али и ослањајући се на механизме и капацитете који произилазе из чланства у ОДКБ. Према Уговору ОДКБ, у случају угрожавања безбедности, стабилности, територијалног интегритета и суверенитета једне или више држава чланица или угрожавања међународног мира и безбедности, држава чланица ће одмах покренути механизам заједничких консултација у циљу координације својих ставова, те развити и предузети мере за помоћ државама чланицама у циљу отклањања настале претње.

Од почетка рата у Украјини међународна заједница је била забринута за потенцијални улазак Белорусије у сукоб, међутим Белорусија није директно укључена на страни РФ, али је званично подржала свог савезника. Такође, Белорусија је омогућила РФ да део војних операција изведе са њене територије.⁴ Због тога је

4 <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-podtverdil-chto-s-territorii-belarusi-byli-zapuscheny-rakety-po-pozitsijam-v-ukraine-no-eto-487330-2022/>

постала мета политичко-економских санкција од стране САД, ЕУ, Велике Британије и Јапана (Laster-Michael 2023⁵). Односи између Белорусије и њених НАТО суседа додатно су се погоршали током лета прошле године. Напетост је посебно присутна на релацији Пољска - Белорусија, јер су војне трупе распоређене са обе стране границе, а земље једна другу оптужују за ескалацију тензија. Због поменутих догађаја, Белоруски званичници истичу да је могућност директног војног сукоба са НАТО земаљама у будућности постала сасвим очигледна (George, Weyeman 2023).

Упркос увођењу снажних економских санкција од стране Запада, белоруска економија је порасла за 3,5 одсто на годишњем нивоу у првих девет месеци 2023. Она је заштићена од пуног утицаја санкција спремношћу РФ да надокнади губитке енергентима, субвенције које прелазе 15 милијарди долара у 2022. (Astapenia 2023). Поред тога, морала је знатно да повећа своја улагања у војни и одбрамбени сектор, али је и поред додатних издатака и даље у великој мери, у војном и одбрамбеном смислу, зависна од РФ.

Највећи утицај на побољшање регионалне позиције Белорусије у сфери одбране, а уједно и за интензивирање регионалне безбедносне дилеме, јесте распоређивање руског тактичног нуклеарног оружја на њеној територији. Председник Белорусије потврдио је да је РФ завршила испоруку тактичког нуклеарног оружја његовој земљи, што је иницијатива која је изазвала велику забринутост у суседној Пољској, као и у читавом региону.⁶ Распоређивање тактичног нуклеарног оружја ван РФ је одговор на стационирање америчког тактичког нуклеарног оружја у Европи. Све веће руско војно присуство у Белорусији могло би да границу учини још значајнијим фронтом за Украјину, јер би потенцијално морала да премешта део снага са југа и истока (Brookes 2023). Поставља се питање да ли ће ово руско нуклеарно оружје остати у Белорусији или ће на крају бити враћено РФ. Узимајући у обзир чињеницу да је Белорусија једино руско упориште у Европи, којег је као таквог неопходно сачувати од спољних војних и невојних претњи, сасвим извесно је да је распоређивање нуклеарног оружја стратешки и дугорочни потез.

Пољска је по спољно-политичком опредељењу заузела атлантистички курс, ослањајући се на безбедносне гаранције САД као њеног стратешког партнера. У тренутној политичко-безбедносној констелацији, као највећу претњу Пољска перципира РФ и Белорусију, док због историјске позадине не изражава претерано поверење ни према западно европским савезницима. Без обзира на чврсте гаранције свог стратешког партнера, Пољска је поучена претходним ратним збивањима наставила да развија сопствене војне и одбрамбене потенцијале. С тим у вези, Пољска у наредном периоду планира куповину оружја у вредности од скоро 24 милијарде долара како би повећала безбедност усред регионалних тензија након руско-украјинског сукоба (Genctruck 2023).

Интензивирање безбедносне дилеме у случају Пољске очекивана је последица Украјинског сукоба. Међутим, дилема је подигнута на виши ниво опасности због

5 <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/japan-introduces-further-sanctions-against-russia-and-belarus-3/>

6 <https://apnews.com/article/russia-belarus-nuclear-weapons-shipments-lukashenko-poland-a035933e0c4baa0015e2ef2c1f5d9b1a>

недавног распоређивања руског тактичког нуклеарног оружја у Белорусији, што је свакако повећало опасност од ескалације и озбиљно утицало на регионалну и глобалну безбедност. Пољска увиђа да апсолутна заштита од потенцијалних последица ограниченог нуклеарног рата не постоји и да је сада извесније него икад, да интереси и циљеви пористекли из концепта сарадње у безбедности озбиљно прете да угрозе виталне националне вредности и интересе Пољске. Како апсолутно поверење у стратегију нуклеарног одвраћања више не постоји, она мора да улаже огромне дипломатске напоре да осуди размештање тактичног нуклеарног наоружања у Белорусију и да кроз нефункционални међународно политички систем побољша сопствену безбедносну позицију. Представници Пољске у оквиру Организације Уједињених нација (ОУН) користе осуђујућу реторику за руску војну интервенцију и оптужују је за империјалне намере. Такође, сматрају да је РФ највећа директна претња глобалном миру и безбедности, посебно јер је намерно алоцирала велике оружане сукобе у блиском окружењу нуклеарне електране у Запорожју (<https://press.un.org/en/2023/gadis3712.doc.htm>). Пољска се залаже за измене у тренутним протоколима контроле нуклеарног наоружања, где се захтева шири накнадни споразум који би обухватио сво нуклеарно оружје, укључујући нестратешко и нове врсте оружја. Полазна тачка је поновна изградња међусобног поверења заснованог на поштовању међународног права.

Откако је РФ ушла у ратни конфликт са Украјином у фебруару 2022. године, Пољска отворено подржава свог југоисточног суседа. Наиме, константно упућује Украјини војну, хуманитарну и политичку подршку и учествује у међународним санкцијама против РФ и Белорусије. Поступци Пољске нису мотивисани само помагањем Украјини, већ је за Пољску ово питање безбедности у много ширем контексту где је неопходно зауставити јачање Руске регионалне позиције. Помоћ Украјини, Пољска користи и за решавање спорова у оквиру ЕУ, па је њена благонаклона политика помагања утицала да Европска комисија ослободи средства из ЕУ фонда за опоравак од коронавируса намењених Пољској у вредности од 34,5 милијарде евра, блокираних због дуготрајног спора између Варшаве и политичког естаблишмента ЕУ око питања владавине права, и жестоко оспораваних реформи правосуђа у тој земљи (Szczerbiak 2022).

Чешка је као и Пољска, земља са израженим атланстичким спољно-политичким опредељењем, али кроз историју није гајила тако отворене и директне антагонизме према РФ. Од почетка конфликта у Украјини, Чешка се солидарисала са својим савезницима упућивајући војну и економску помоћ. То није наишло на одобравање свих земаља чланица НАТО и ЕУ, те се међу појединим земљама јављају потпуно супротна политика. Тако је на пример Вишеградска четворка⁷ оштро подељена у ставовима о руском рату против Украјине и приступима решавању сукоба. Наиме, Чешка и Пољска пружају војну помоћ Украјини, док Мађарска и Словачка не напуштају став да неће слати оружје у Украјину, али су спремне да дају хуманитарну или финансијску помоћ.⁸

7 Пољска, Чешка, Словачка и Мађарска.

8 <https://www.euronews.com/2024/02/27/central-european-countries-show-deep-rifts-on-ukraine-war-at-v4-meeting>

У првој години руске инвазије на Украјину, Чешка је испоручила Украјини на десетине тенкова, борбених и оклопних возила и других тешких војних система. Отприлике једна трећина материјала дошла је из чешке војске, остатак су испоручила чешка одбрамбена предузећа. Тржишна цена обуке и опреме коју је Чешка обезбедила директно Украјини износи око 392 милиона евра. У Украјину је послато још 30 милијарди чешких круна материјала на основу лиценци издатих чешким произвођачима војне опреме и муниције. Са додатних 1,5 милијарди чешких круна су директно допринели чешки грађани који су организовали прикупљање. Захваљујући наведеном, Чешка је од својих савезника добила војну опрему и финансијске донације које по вредности, отприлике, одговарају утрошеним средствима за помоћ Украјини. Истовремено, чешким компанијама су издате дозволе за извоз војне опреме у вредности од још 68 милијарди чешких круна током године.⁹ Такође, Чешка је до сад примила преко 300.000 избеглица из Украјине, од када се бележи велики број напада на украјинске избеглица од стране чешких десничара (Goslin 2023).

Руска војна интервенција је осуђена широм чешког политичког спектра. С тим у вези, Представнички дом је на ванредној седници 24. фебруара 2022. године усвојио резолуцију којом се осуђује „варварска, неопростива и ничим изазвана агресија Русије на Украјину” и подржава украјински „територијални интегритет и суверенитет”. Следећег дана, сенатори су такође изразили подршку Украјини и усвојили сличну резолуцију. У обраћању грађанима Чешке, бивши председник Милош Земан осудио је поступке Русије (Novakova 2024).

Словачка је према стратешком опредељењу оријентисана евроатлантски, док је актуелни сукоб у Украјини приморао Словачку да делимично занемари овај правац и повуче потезе који су усмерени на заштиту националне безбедности, а противно ставовима и потезима НАТО и ЕУ партнера. Нова влада Словачке именована крајем 2023. године, одбацила је претходно израђени план за донирање ракета и муниције Украјини, чиме је испуњено предизборно обећање актуелног премијера, да ће зауставити војну помоћ Украјини. Он је водио кампању критикујући западну војну подршку Украјини и санкције РФ и заузео је став сличан мађарском лидеру Виктору Орбану, да је приступ Западу рату апсолутни неуспех и да је потребно пронаћи дипломатско решење и створити мировну стратегију за рат. У погледу узрока руско-украјинског сукоба извршена власт у Словачкој сматра да украјински политичари воде нацистичку политику од које је потребна заштита етничким Русима који живе на истоку земље. Она се такође противи санкцијама ЕУ РФ и жели да блокира улазак Украјине у НАТО (Janicek 2024).

Словачки премијер не напушта став да је једини начин да се оконча сукоб у Украјини да Кијев уступи део своје територије, јер је убеђен да РФ неће напустити Крим, Донбас и Луганск. Поновио је своје противљење настојањима Украјине за придруживање НАТО, јер би то била само основа за Трећи светски рат, а с обзиром да Украјина није независна и суверена земља, већ се налази под тоталним утицајем и контролом Сједињених Држава (Pollet 2024). Премијер Словачке је

9 <https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/tiskove-zpravy/czechia-sends-hundreds-of-heavy-military-systems-worth-tens-of-billions-to-ukraine-during-the-first-year-of-russian-invasion-20232/>

такође тврдио да су западне санкције више наштетиле Европи него РФ и стога је изјавио да неће подржати нове пакете санкција (Isteraпов 2024). Оштро се противи ставу одређених чланица НАТО-а и ЕУ о слању трупа у Украјину на билатералној основи, сматрајући да такви планови ризикују ескалацију рата и ширење истог на остатак Европе (Ahmatović 2024).

Словачка својим противљењем покушава да утиче на деескалацију, свесна да интензивирање сукоба може да наштети њеним националним вредностима и интересима. Словачка није међу војно утицајнијим земљама у Европи и није познато да ли нова словачка влада планира да повећа улагања у војни сектор у будућности, а тренутна војна моћ указује да је одбрана Словачке у случају ширења сукоба у Украјини у великој мери зависна од НАТО, у шта изражава озбиљне сумње.

Мађарска је заузевши став као и Словачка по питању сукоба у Украјини, довела у колизију своја стратешка и тренутна спољно-политичка опредељења. Она сматра да актуелна политика Запада и њено ширење на исток јесу потенцијално извориште бројних проблема, који могу врло негативно да се одразе на економске, енергетске и безбедносне интересе и вредности, док са друге стране не би донели било какве бенефите Мађарској. Мађарски премијер Орбан сматра да се рат може завршити само преговорима и да би мировни преговори требало да почну што пре како би се избегла могућа ескалација (Janicek 2024). Без озбира на своју Западну оријентацију, Мађарска се од почетка сукоба у Украјини нашла у незавидној позицији НАТО савезника са изузетно блиским везама са РФ. Такве везе су се стално развијале откако је Виктор Орбан по други пут постао премијер 2010, због чега га Западни лидери оптужују да следи Путинов модел лидерства који подразумева снажну контролу већине медија и лојалност олигарха, те да је постао и главни портпарол РФ у ЕУ и у НАТО-у и који блокира рад њених институција.

Са друге стране, мађарски министар задужен за послове Европске уније, позива Европску унију да постави јасне политичке смернице о свом приступу руско-украјинском сукобу. Он сматра да ЕУ мора да обезбеди да њене реакције на развој рата буду предвидиве за блок, као и за Украјину, а да је тренутна политика ЕУ према Украјини почела је да се развија на начин који би могао да створи стратешку неизвесност уместо постављања јасног политичког оквира.¹⁰

Сличан став заузима и министар спољних послова и трговине оцењујући да је упркос „надуваним либералним очекивањима“, извесно да се РФ у овом сукобу не може нанети војни пораз, с обзиром да је нуклеарна сила, нити да се Украјина може приморати на предају, јер ће увек постојати довољно велика залиха оружја са Запада да се одржи статус кво. Он сматра да ниједна страна не може да победи, да је јасно да ће се цела ствар завршити преговорима и и да је једини морално прихватљив став позив на хитан прекид ватре и мировне преговоре. У том контексту наглашава да је Европа данас „неспособна да створи ове услове“, па је потребан споразум између САД и РФ, а да је то могуће тек након промене америчког руководства. У међувремену, министар Сијарто је упозорио да би слање западних

10 <https://abouthungary.hu/news-in-brief/boka-hungary-calls-for-clear-eu-stance-on-russia-ukraine-conflict>

група у Украјину прекршило „првену линију“ НАТО-а, јер ова међународна организација ипак није страна у сукобу.¹¹

Мађарска се успротивила финансијској помоћи Украјини са образложењем да буџет ЕУ треба да подржи државе чланице, да у Украјини постоји озбиљна корупција и да подршка Запада у рату није дала резултате (Ozturk 2024). С тим у вези мађарски премијер ставио је вето на пакет помоћи Украјини од 50 милијарди евра из фондова ЕУ. Мађарска је своје противљење изразила и у случају отварања прелиминарних преговора Украјине и Молдавије у ЕУ, те је после заузела нешто флексибилнији став (Thorpe 2023).

Мађарска сматра да Украјина у рату опстаје искључиво због војне и финансијске помоћи ЕУ и САД. Процењује да је једини начин да се сукоб оконча да САД заустави своју помоћ у новцу и војној опреми, јер ЕУ неће моћи сама да финансира овај сукоб. Сходно томе, мађарски премијер директно пружа подршку Доналду Трампу, као кандидату на председничким изборима, који је у својим предизборним обраћањима рекао да ће у потпуности обуставити новчану помоћ Украјини (Lukiv 2024).

Бугарска се од почетка конфликта трудила да прилагоди своју спољну политику ЕУ и НАТО савезницима. Међутим, власт у Бугарској није у потпуности кохерентна када је реч о ставу према РФ и конфликту у Украјини. Чињеница је да је овај сукоб убрзао напоре бугарске владе да се земља што више удаљи од руског утицаја. Тренутно једина утицајна политичка фигура која и даље заузима благонаклон став према РФ јесте председник Бугарске, који сматра да је сукоб у Украјини ризик за целу Европу и да став политичких лидера који управљају ЕУ и НАТО, да слање војне помоћи повећавају општу сигурност, у ствари води само ка продубљивању сукоба (Nikolov 2023).

Почетком сукоба у Украјини Бугарском је управљала коалициона влада која је укључивала четири странке различитих идеолошких опредељења. Упркос овој идеолошкој хетерогености и присуству Бугарске социјалистичке партије у владајућој коалицији, тадашња влада заузела је јасну антируску позицију. Протерано је 70 руских дипломата из земље под оптужбом за шпијунажу. Оваква политика према РФ активирала је једно од најтежих питања са којима се влада морала бавити, а то је снабдевање руским гасом, с обзиром на зависност Бугарске од руског гаса, којим је снабдевано 77% од потреба земље на почетку рата (Zankina 2023). Одлука РФ да обустави испоруку гаса Бугарској, натерала је ову земљу да се брзо диверзификује и да започне снабдевање гасом из Азербејџана, што се показало као добро тренутно решење, али се поставља питање могућности сигурности снабдевања и обезбеђења неопходних количина у континуитету.

Бугарска, која важи за једну од најсиромашнијих чланица ЕУ, са статусом руске државе, помогла је Украјини слањем неопходне количине дизела и муниције. Од децембра 2022. Бугарска је пружила 225 милиона евра помоћи Украјини и примила 150.000 украјинских избеглица. На самом почетку, Бугарска се придружила западним санкцијама против РФ, али ова земља није у старту јавно помогла Украјини у свом ратном напору. Бугарски председник одбио је да достави војну помоћ

11 <https://abouthungary.hu/news-in-brief/fm-reality-and-ideology-are-far-apart-in-politics-today>

у марту 2023. године. Привремене владе, такође су одбациле директну помоћ у виду оружја, позивајући се на забринутост за националну безбедност. Иако је противљење председника Бугарске било недвосмислено, национални парламент у Софији суспендовао је ову забрану средином 2023. године, изгласавши великом већином слање војне помоћи у Украјину.¹² Овим чином, формално је омогућена помоћ Украјини, али Бугарска још увек није решила начин њене испоруке, за шта ће јој требати помоћ НАТО савезника. Такође, војна опрема коју Бугарска намерава да упути у Украјину јесте заостала совјетска опрема, па је даље пружање војне помоћи под знаком питања, с обзиром на ограничене могућности те земље.

Бугарска војна моћ се, у значајној мери, још увек ослања на опрему из совјетског периода, а у погледу одбране веома је зависна од свих НАТО партнера. Ради прилагођавања НАТО стандардима и системима, Бугарска ће у будућности морати да уложи значајно већа средства за куповину НАТО војне опреме, као и да изврши модернизацију својих оружаних снага. Због тога, Бугарска, иако не остварује већи допринос, улаже напоре да помогне Украјини у садашњој кризи, и спречи ширење сукоба, а посебно је брине руско војно присуство у Црном мору. С тим у вези Бугарски министар одбране сматра да су Руски рат против Украјине, заједно са осталим растућим безбедносним ризицима и претњама, присилили Бугарску да брзо изгради снажну одбрану у оквиру НАТО-а и ЕУ. Министар додаје да је неопходно превазићи технолошку заосталост, постићи интероперабилност са савезницима, ослободити се засталиг совјетског наоружања и смањити зависност од набавке наоружања и војне опреме из Русије (Gencturk 2023).

Румунија по угледу на Бугарску задржава свој стратешки спољно-политички правац и Украјини пружа више декларативну него фактичку подршку. Румунија је ипак подржала Украјину без обзира на претходна ситна трвења везана за питање права румунске националне мањине и територијалне спорове. Председник Румуније нагласио је спремност и фокус Румуније да помогне Украјини да победи у рату, где је посебно истакао могућност пружања помоћи и у војном смислу. Овај циљ одредио је као стратешки интерес своје земље (Gencturk, Erugur 2023). Румунији је завршетак сукоба посебно важан из економског угла, јер је тренутна ситуација на терену у значајној мери онемогућила румунским компанијама да обавља трговину кроз Дунав и Црно море.

Румунија није упутила у Украјину значајнију помоћ у виду војне опреме и наоружања, као и финансија. Поред декларативне улоге, која се тиче прилагођавања пакетима санкција са Запада и усвајањем политичких докумената и резолуција, Румунија је дала важан допринос у збрињавању избеглица из Украјине. Према томе, Румунија је успоставила јасну структуру за доношење одлука и координацију како би омогућила агенцијама са различитим правним и функционалним одговорностима на свим нивоима власти да ефикасно планирају, координирају и комуницирају на терену као одговор на хуманитарну кризу.¹³ Међутим, Румунија финансира мањи део обавеза који проистиче из програма помоћи мигрантима. Влада је

12 <https://apnews.com/article/bulgaria-ukraine-armored-carriers-military-aid-7f256492a063c154ca614c18ab95aced>

13 <https://www.gov.ro/ro/pagina/ukraine-together-we-help-more>

2022. године издала хитну уредбу у вези са механизмом поравнања из европских фондова за одређене трошкове који се односе на подршку избеглицама из Украјине. Укупна вредност шеме финансирања за смештај избеглица је 118 милиона евра, од чега Европски социјални фонд обезбеђује 100 милиона евра, а владина средства покривају разлику (Necsutu 2023).

Безбедносна дилема настала због сукоба у Украјини се поред Пољске, највише рефлектовала на Румунију, због вођења борбених операција у пределу њене границе са Украјином. Наиме, убрзо након повлачења из уговора о црноморском житу 17. јула 2023. године, РФ је почела да гађа украјинске луке и складишта дуж Дунава, у покушају да заустави главни алтернативни пут за извоз украјинске пољопривреде. Међу метама биле су украјинске луке Измаил и Рени, које су уз саму украјинско-румунску границу. Изаоловани инциденти слетања делова беспилотних летелица у Румунију повећали су тензију између РФ и НАТО-а, што је подстакло румунске оружане снаге да преместе системе противваздушне одбране у тај део и тако повећају безбедност. Такође, у званичном саопштењу румунско министарство одбране је навело да је око 100 америчких војника и четири америчка авиона Ф-16 стигло у војну ваздушну базу Борчеа око 150 км јужно од Измаила (Plie 2023). Како је Румунија постала домаћин борбеној групи НАТО под вођством Француске, војно присуство САД у Румунији се утростручило на више од 3.000 америчких војника од почетка рата (Kumar Sen 2023). Забринутост у Румунији опала је након изјаве заменик генералног секретара НАТО да не постоји ризик да ће Румунија бити увучена у рат након недавног открића фрагмената дронова на њеној територији (McGrath, Ghirda 2023). Међутим, овог пута су изостале чврсте гаранције да ће Румунија бити заштитена у случају да до таквог сукоба дође.

Украјина и актуелна политика румунских власти уживају већинску подршку, што је потврђено истраживањем јавног мњења у Румунији, које је спровео Румунски институт за евалуацију и стратегију (ИРЕС), а резултат је да 62 одсто испитаника жели да њихова земља настави да подржава Украјину у њеном текућем сукобу са РФ. Новија анкета „Трансатлантски трендови 2023.“, коју је објавио немачки Маршал фонд у септембру 2023. године, потврдила је да више од половине румунских грађана подржава улазак Украјине у НАТО и Европску унију, а 60 одсто је за пружање финансијске помоћи за њену реконструкцију после рата (Aligica 2024).

Молдавија формално има статус војно неутралне земље, док намере да се уврсти у евроатлантске интеграције постоји од распада СССР и стицања независности. Напори које Молдавија преузима у том правцу оптерећени су страховима од Руске реакције на такву политику, што је један од разлога пасивности у погледу пружања помоћи Украјини. До почетка сукоба, и Руске специјалне војне операције у Украјини, вероватноћа за избијање сукоба је била врло мала. Међутим, од тада тензије су значајно порасле, и повећан је ризик од сукоба између Молдавије и Русије, који би свакако у корист ишао Русима. Не искључује се могућност да ће проширење сукоба Русије и Украјине бити баш преко Молдавије, јер се она између осталог граничи са Румунијом која је чланица НАТО-а.

Откако је Русија извршила инвазију на Украјину 2022. године, Молдавија се суочила са низом криза које су повремено будиле страх да је земља такође на

нишану Русије. То је укључивало слетање залуталих пројектила на њену територију, тешку енергетску кризу након смањења испоруке гаса, необуздану инфлацију и протесте проруских партија против прозападне владе. Молдавија је такође примила највећи број украјинских избеглица, по глави становника, од било које друге земље (McGrath, Obreja 2024).

Влада Молдавије тврди да постоји појачана руска војна акативност у регији. Наиме, то говори да Молдавија никако не може остати нетакнута у овом сукобу, и да је безбедност ове земље итекако угрожена. Потенцијално, највећа претња по безбедност Молдавије долази од стране Придњестровља и руских сепаратистичких елемената у њему (Pasha, Lutsevych 2024). Званичници Молдавије тврде да је безбедносна ситуација веома осетљива јер се на територији Молдавије налазе руске трупе које Москва није повукла упркос међународним споразумима из 1994. и 1999 године, и да је рат на домак граница Молдавије. Званичници Молдавије Русију оптужују за ометање информационог система, сајбер нападе, прекид снабдевања гасом, индиректни утицај на снабдевање електричном енергијом након бомбардовања критичних инфраструктура Украјине које су тесно повезане са инфраструктура Молдавије (Potter 2024).

Као одговор на све наведено, током лета 2023. године је услед погоршања стања између Русије и Молдавије протерао преко 40 Руских дипломата због наводног непријатељског деловања. Такође, земље ЕУ предвођене Немачком активно учествују у наоружавању, не само Молдавске војске, него и полицијских јединица (Kirichenko 2023).

ЗАКЉУЧАК

Анализиране одлике Источне Европе могу се посматрати искључиво кроз призму узрока, док се актуелни конфликт у Украјини може узети као потенцијални повод за избијање и ширење војних сукоба на простор Источне Европе. Очигледно је да либералне и сродне теорије о уређеном међународном поретку, устројеном на важећем међународном праву у којем се спорне ситуације решавају дипломатским путем и на миран начин, немају адекватну примену у овој конкретној ситуацији. Насупрот томе, државе Источне Европе се у заштити сопствених виталних вредности и интереса ослањају како на сопствене оружане снаге и друге факторе моћи, тако и на војно политичка савезништва, што потврђује теорију о међународној заједници као анархистичком систему.

На првом месту, треба узети у обзир незавидну позицију Белорусије, у чијем је случају безбедносна и одбрамбена дилема више изражена, а сходно чињеницама да је Белорусија окружена далеко бројнијим и моћнијим противницима, чије су тактике према војним и политичким супарницима изузетно добро координисане. Са друге стране, поставља се питање колико чланство Белорусије у ОДКБ-у може да послужи у одвраћању од војних претњи споља и изазивању унутрашњих оружаных побуна и друштвено-политичких криза, с обзиром да је најважнији провајдер овог концепта колективне безбедности у отвореном и исцрпљујућем рату са Украјином. С обзиром да Молдавија нема савезника, већ да само благо наговештава своју

западну интеграцију, постоји могућност да се ново жариште отвори на њеној територији. Међутим, без обзира на сличну ситуацију, Молдавија је далеко мање значајна за Русију у погледу економије, културе, регионалне политике, безбедности и географске позиционираниости у поређењу са Украјином. Безбедносна и одбрамбена дилема је мање изражена у случају земаља Источне Европе које се налазе у саставу НАТО. Такође, земље Источне Европе гаје одређени степен неповерења у погледу да ли је САД спреман да ризикује директни конвенционални и нуклеарни рат у случају да се конфликт у Украјини прошири на њихову територију.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- About Hungary 2024. *Bóka: Hungary calls for clear EU stance on Russia-Ukraine conflict*. <https://abouthungary.hu/news-in-brief/boka-hungary-calls-for-clear-eu-stance-on-russia-ukraine-conflict>. [4. 3. 2024].
- About Hungary 2024. *FM: Reality and ideology are far apart in politics today*. <https://abouthungary.hu/news-in-brief/fm-reality-and-ideology-are-far-apart-in-politics-today>. [4. 3. 2024].
- Ahmatović 2024: Šejla Ahmatović. *Slovak PM says EU, NATO members weighing sending troops to Ukraine*. <https://www.politico.eu/article/slovak-pm-fico-says-eu-and-nato-states-consider-sending-troops-to-ukraine/>. [4. 3. 2024].
- Aligica 2024: Paul Dragos Aligica. *Frictions aside, Romania remains steady in support of Ukraine*. <https://www.gisreportsonline.com/r/romania-ukraine-relations/>. [16. 3. 2024].
- AP News 2023: <https://apnews.com/article/russia-belarus-nuclear-weapons-shipments-lukashenko-poland-a035933e0c4baa0015e2ef2c1f5d9b1a>. [21. 3. 2024].
- AP News 2023. *Bulgaria agrees to send heavy military equipment to Ukraine for the first time since the invasion*. <https://apnews.com/article/bulgaria-ukraine-armored-carriers-military-aid-7f256492a063c154ca614c18ab95aced>. [9. 3. 2024].
- Astapenia 2023: Ryhor Astapenia. *Chatham house*. <https://www.chathamhouse.org/2023/12/russias-war-ukraine-has-strengthened-lukashenka-undermined-belarus>. [21. 3. 2024].
- Brookes 2023: Peter Brookes. *Russia's strategy in sending tactical nuclear weapons to Belarus*. <https://www.gisreportsonline.com/r/russia-belarus-nuclear/>. [20. 2. 2024].
- Воскресенье 2014. <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-podtverdil-cto-s-territorii-belarusi-byli-zapuscheny-rakety-po-pozitsijam-v-ukraine-no-eto-487330-2022/>. [21. 3. 2024].
- Euronews 2024. *Central European countries show deep rifts on Ukraine war at V4 meeting*. <https://www.euronews.com/2024/02/27/central-european-countries-show-deep-rifts-on-ukraine-war-at-v4-meeting>. [28. 2. 2024].
- Genctruk 2023: Ahmet Genctruk. *Poland places orders for \$23.8B in weapons purchases*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/poland-places-orders-for-238b-in-weapons-purchases/2984964>. [20. 2. 2024].
- Gencturk 2023: Ahmet Gencturk. *War in Ukraine forced Bulgaria to improve defense capabilities: Defense minister*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/war-in-ukraine-forced-bulgaria-to-improve-defense-capabilities-defense-minister/2983275>. [10. 3. 2024].
- Gencturk-Eruygur 2023: Ahmet Gencturk-Eruygur. *Romania, Ukraine agree to elevate relations to strategic partnership*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/romania-ukraine-agree-to-elevate-relations-to-strategic-partnership/3014633>. [11. 3. 2024].
- Government of The Czech Republic 2023. *Czechia sends hundreds of heavy military systems worth tens of billions to Ukraine during the first year of Russian invasion*. <https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/tiskove-zpravy/czechia-sends-hundreds-of-heavy-military-systems-worth-tens-of-billions-to-ukraine-during-the-first-year-of-russian-invasion-203252/>. [1. 3. 2024].
- Goslin 2023: Tim Goslin. *Attacks on Ukrainians in Chechia are on the rise*. <https://balkaninsight.com/2023/10/12/attacks-on-ukrainians-in-czechia-are-on-the-rise/>. [26. 2. 2024].

- George-Weyeman 2023: Mathew George-Pieter Weyeman. *Tensions on the Belarus border: A look at military spending and arms import patterns*. <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2023/tensions-belarus-border-look-military-spending-and-arms-import-patterns>. [20. 2. 2024].
- Herz 1950: John H. Herz. Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*. Vol. 2, No. 2, 1950, pp. 157-180,
- Ilie 2023: Luiza Ilie. *Romania bolsters defences to stop Ukraine war crossing NATO threshold*. <https://www.reuters.com/world/europe/romania-bolsters-defences-stop-ukraine-war-crossing-nato-threshold-2023-09-29/>. [13. 3. 2024].
- Istepanov 2024: Aslan Istepanov. *Slovakia's Stance on the Ukrainian War*. <https://www.ankasam.org/slovakias-stance-on-the-ukrainian-war/?lang=en>. [3. 3. 2024].
- Janicek 2024: Karel Janicek. *Deep divisions on Russia's war in Ukraine were evident at a meeting of 4 Central European countries*. <https://apnews.com/article/czech-republic-poland-ukraine-war-russia-cb30efe44a452b8e4871aa1d1182ddda>. [2. 3. 2024].
- Kirichenko 2023: David Kirichenko. *To protect Europe, the West should send arms to Moldova*. <https://www.euronews.com/2023/08/22/to-protect-europe-the-west-should-send-arms-to-moldova>. [18. 3. 2024].
- Kumar Sen 2023: Ashish Kumar Sen. *Romania Worries About Fallout from Ukraine War*. <https://cepa.org/article/romania-worries-about-fallout-from-ukraine-war/>. [13. 3. 2024].
- Laster-Michael 2023: Maya Lester KC-Michael O'Kane. *Belarus – sanctions regime*. <https://globalsanctions.co.uk/region/belarus/>. [20. 2. 2024].
- Lukiv 2024: Jaroslav Lukiv. *Trump will not give a penny to Ukraine - Hungary PM Orban*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-68533351>. [6. 3. 2024].
- Mackinder 2004: Halford J. Mackinder. „The Geographical Pivot of History“. *The Geographical Journal*. год. 2004. Vol. 170, No. 4, 298-321.
- McGrath, Ghirda 2023: Stephen McGrath, Vadim Ghirda. *'No risk' that NATO member Romania will be dragged into war, senior alliance official says*. <https://apnews.com/article/romania-ukraine-nato-russia-war-drones-8a80bf6604bbd5506d1eef1358ddc9c2>. [15. 3. 2024].
- McGrath, Obreja 2024: Stephen McGrath, Aurel Obreja. *Moldova faces multiple threats from Russia as it turns toward EU membership, foreign minister says*. <https://apnews.com/article/moldova-russia-war-ukraine-transnistria-eu-6c14d96e8cdc0bc699f0315eecaab4f6>. [16. 3. 2024].
- Мијалковић 2018. Саша Мијалковић. *Национална безбедносћ – четвртио, измењено и доуњено издање*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Necsutu 2023: Madalin Necsutu. *Romanians Hosting Ukrainian Refugees Complain of Delay in Payments*. <https://balkaninsight.com/2023/03/23/romanians-hosting-ukrainian-refugees-complain-of-delay-in-payments/>. [12. 3. 2024].
- Nikolov 2023: Krassen Nikolov. *Bulgarian president accuses Ukraine of not wanting to stop Russian war*. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/bulgarian-president-accuses-ukraine-of-not-wanting-to-stop-russian-war/>. [7. 3. 2024].
- Novakova 2024: Veronica Novakova. *Russian invasion of Ukraine: How does it affect the Czech Republic?*. <https://www.humanrightscentre.org/blog/russian-invasion-ukraine-how-does-it-affect-czech-republic>. [1. 3. 2024].
- Ozturk 2024: Mustafa Ozturk. *Hungary's position on war in Ukraine remains unchanged: Orban*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/hungarys-position-on-war-in-ukraine-remains-unchanged-orban/3125375>. [5. 3. 2024].
- Pasha, Lutsevych 2024: Valeriu Pasha, Orysia Lutsevych. *Is Moldova a new battleground in Russia's war?*. <https://www.chathamhouse.org/2024/03/moldova-new-battleground-russias-war>. [18. 3. 2024].
- Pollet 2024: Mathieu Pollet. *Slovak PM: Ukraine must give up territory to end Russian invasion*. <https://www.politico.eu/article/slovakia-prime-minister-robert-fico-ukraine-cede-territory-russia-moscow-invasion-nato-entry/>. [3. 3. 2024].

- Potter 2024: Benjamin Potter. *Unrecognized Republic, Recognizable Consequences*. <https://www.usm-cu.edu/Outreach/Marine-Corps-University-Press/MCU-Journal/Journal-of-Advanced-Military-Studies-SI-2022/Unrecognized-Republic-Recognizable-Consequences-Russian-Troops-in-Frozen-Transnistria/>. [16. 3. 2024].
- Seltzer 2019: Nicholas Seltzer. *Liberalism and the Security Dilemma: Are International Institutions Effective?*. Reno: University of Nevada.
- Shiping 2009: Tang Shiping. *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. *Security Studies*. DOI: 10.1080/09636410903133050, 587–623.
- Shtreber: 2013. *Источна Европа*. <https://shtreber.com/istocna-evropa>. [11. 1. 2024].
- Szczerbiak 2022: Aleks Szczerbiak. *How will the Russia-Ukraine war affect Poland's rule of law dispute with the EU?* <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/opinion-analysis/how-will-the-russia-ukraine-war-affect-polands-rule-of-law-dispute-with-the-eu/>. [28. 2. 2024].
- Suetomi 2022. Junko Suetomi. *Japan introduces further sanctions against Russia and Belarus*. <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/japan-introduces-further-sanctions-against-russia-and-belarus-3/>. [20. 2. 2024].
- Thorpe 2023: Nick Thorpe. *What has Hungary's Orban got against Ukraine?* <https://www.bbc.com/news/world-europe-67725570>. [5. 3. 2024].
- Трапара 2014: Трапара Владимир. „Савремени значај макиндеровог концепта Источне Европе: случај украјинске кризе“, *Инститорни за међународну политику и њиврепу*. год. 2014. год. LXV, бр. 1155–1156, 26–43.
- United Nations. Department of Economic and Social Affairs: *Standard country or area codes for statistical use*. <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/#geo-regions>. [15. 1. 2024].
- Вилијамс 2012: Пол Вилијамс: *Увод у историју безбедности*. Београд: Факултет безбедности – Универзитет у Београду.
- Zankina 2023: Emilia Zankina. *Pro-Russia or anti-Russia: Political dilemmas and dynamics in Bulgaria in the context of the war in Ukraine*. <https://www.populismstudies.org/pro-russia-or-anti-russia-political-dilemmas-and-dynamics-in-bulgaria-in-the-context-of-the-war-in-ukraine/>. 8. 3. 2024].
- Wivel 2011: Anders Wivel. Security Dilemma. *International Encyclopedia of Political Science*. 2011, 2389-2391.

Milovan R. TRBOJEVIĆ
Branislav M. SVIRČEVIĆ

SECURITY DILEMMA AND FOREIGN POLICY OF EASTERN EUROPEAN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN CRISIS

SUMMARY

The stability of the course of internal and foreign policy directly depends on internal, regional and even global security. Establishing a clear foreign policy direction requires long-term/strategic partnerships, certain and positive security-political opportunities in the environment, which is especially difficult in the dynamic geopolitical environment such as Eastern Europe. Frequent changes in the foreign policy directions of Eastern European countries are the result of conflicts between mutually exclusive geostrategic interests and pretensions in different historical-political contexts, which often led to crisis and even conflict moments. Unfavorable security conditions in Eastern Europe caused by the current conflict in Ukraine fueled a security dilemma, the effects of which were soon felt in all social spheres. Bearing that in mind, the subject of this paper is the research and critical analysis of the security dilemma as a factor of foreign policy action in the context of the Ukrainian conflict, which

includes both long-term (strategic) and short-term directions, as well as regional and global political goals of the countries of Eastern Europe. The countries of Eastern Europe that are direct participants in the Ukrainian conflict were excluded: the Russian Federation and Ukraine, and the focus was on the evaluation of the foreign policy directions of action of the countries of the mentioned region.

All analyzed energetic, geographical, demographic, economic and political-security features of Eastern Europe are a suitable basis and, directly or indirectly, affect the realization of certain security-threatening phenomena, among which are certainly the most dangerous military threats, which have the potential to spread and intensify. The reactivation of the security and defense dilemma, which was actualized after the military intervention of the Russian Federation in Ukraine, put the countries of Eastern Europe under the microscope and put their external political direction to the test. However, it is clear that the countries of this region do not have absolutely mutually compatible foreign policy goals and interests in those areas where it is necessary to protect their national values. While the majority inconsistent countries decide to prioritize their own national security, the majority consistent countries, by helping Ukraine, actively participate in maintaining and strengthening the regional security dilemma.

Keywords: security dilemma, foreign policy, conflict, Ukraine, The Russian Federation, Eastern Europe.